

Utlåtande 2016:146 RVII (Dnr 106-925/2015)

Inkluderande design

Motion (2015:39) av Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C)

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.
Motion (2015:39) av Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C) om inkluderande design anses besvarad med vad som sägs i utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Daniel Helldén anför följande.

Ärendet

Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C) anför att exkluderande design är ett sätt att skapa arkitektur vars syfte är att hålla människor, eller vissa grupper av människor, borta från att nyttja det offentliga rummet.

Politiken och stadens verksamheter måste finnas till för de som rör sig i staden och Stockholms satsningar på en mer attraktiv och livfull stadsmiljö får inte ske till priset av att vissa grupper medvetet åsidosätts. Stockholms stad ska, inom alla politikområden, bidra till en trygg stad och social hållbarhet. Den offentliga miljön är ett gemensamt vardagsrum och när satsningar görs för att förbättra den ska dessa alltid vara inkluderande med långsiktiga positiva mål i fokus.

Mot bakgrund av ovanstående föreslås kommunfullmäktige besluta;

Att skapa nya initiativ till inkluderande design genom formgivning och arkitektur som levandegör staden och välkomnar alla som rör sig i Stockholm samt att direkt avlägsna alla former av exkluderande design på allmän mark.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, fastighetsnämnden, socialnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Farsta stadsdelsnämnd, Norrmalms stadsdelsnämnd, Frälsningsarmén och Stockholms stadsmission. Stadsbyggnadsnämnden har avstått från att svara. Frälsningsarmén och Stockholms stadsmission har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret anser med beaktande av befintliga uppdrag till nämnderna som föreligger i och med budget 2016 angående exkluderande design att det inte finns något särskilt att anföra i frågan innan uppdragens utredning och redovisning.

Fastighetsnämnden delar synen att staden ska skapa nya initiativ till inkluderande design genom formgivning och arkitektur som levandegör staden och välkomnar alla som rör sig i Stockholm, samt delar synen att staden ska bidra till en trygg stad och social hållbarhet.

Socialnämnden instämmer i vikten av att alla nämnder och bolag arbetar med denna inriktning i samverkan med andra myndigheter och organisationer. Uppdragen ser emellertid olika ut för stadens nämnder och bolag. Arbetet för att skapa en tillgänglig stad för alla måste därför bedrivas olika inom nämnderna och bolagen.

Trafiknämnden anger att de under 2016 kommer att arbeta med ovan nämnda uppdrag som redan finns från kommunfullmäktige. Som en del av arbetsprocessen finns en förhoppning att definiera begreppen inkluderande respektive exkluderande design och vad de betyder för Stockholms stad.

Farsta stadsdelsnämnd anser att alla ska inkluderas i det offentliga rummet och att gatumöbler och andra installationer givetvis ska anpassas på ett sådant sätt att så många människor som möjligt har nytta och glädje av dem.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd anser att designen av den gemensamma miljön bör vara inriktad på att tillgängliggöra ytor och miljöer så att alla som visats där har möjlighet att nyttja ytorna på lika villkor.

Norrmalms stadsdelsnämnd anger att i budget för år 2016 beskrivs att stadsdelsnämnderna under samordning av trafikkontoret ska inventera och successivt avlägsna exkluderande design inom sitt ansvarsområde. I arbetet ska trygghet, kulturvärden och ekonomiska aspekter beaktas.

Mina synpunkter

Exkluderande design är ett oönskat inslag i stadsbilden. Stockholm är en stad där de mänskliga rättigheterna respekteras och som motverkar diskriminering. Trafiknämnden och stadsdelsnämnderna har i uppdrag att inventera och successivt avlägsna exkluderande design inom nämndernas ansvarsområden.

Med beaktande av de uppdrag som finns i stadens budget för 2016 angående exkluderande design arbetar således redan staden med att avlägsna exkluderande design inom stadens rådighet. Uppdragen kan dra fördel av om definitioner av ”inkluderande-” respektive ”exkluderande design” tas fram i samband med dessa.

Stadsrummet ska utformas eller ”designas” så att både rummets attraktivitet och tillgänglighet stärks, och en bra utformning kan även påverka människors beteende och upplevelse av stadsrummet. Staden placerar till exempel ut fler sittmöbler fria att använda för alla. I det sammanhanget är utformningen viktig. En annan viktig åtgärd är att undanröja enkelt avhjälpna hinder och i samband med ombyggnader av den offentliga miljön skapa god tillgänglighet. I budget för 2016 finns utöver trafiknämndens medel även centralt avsatta medel som stadsdelarna kan ansöka om i samband med åtgärder i parker.

Staden har ansvar för gatuskötsel och investeringsansvar för gator, vägar och parker och därmed stort ansvar för hur stadens offentliga rum utformas och förvaltas. Det är viktigt att den offentliga miljön är inbjudande, attraktiv, trygg och öppen för alla.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Motionen

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motion (2015:39) av Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C) om inkluderande design anses besvarad med vad som sägs i utlåtandet.

Stockholm den 14 september 2016

På kommunstyrelsens vägnar:
KARIN WANNGÅRD

Daniel Helldén

Ulrika Gunnarsson

Ersättaryttrande gjordes av Erik Slottner (KD) enligt följande.

Om jag hade haft rösträtt skulle jag yrka att Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande.

1. Motion (2015:39) av Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C) om inkluderande design avslås.
2. Att därutöver anföra.

Kristdemokraterna anser att flera av de exempel på åtgärder som i motionen beskrivs som ”exkluderande design” kan vara användbara för att upprätthålla eller tillskapa en trygg och trivsamt stadsmiljö för stockholmarna. Exempelvis kan staket under trappor för att på en specifik plats komma till rätta med otillåtna boplatser vara en fullt rimlig åtgärd.

Givetvis ska Stockholm vara en stad som tar sociala problem på stort allvar och vi ska erbjuda stöd till samhällets utsatta – det är vårt moraliska ansvar. Vi kristdemokrater menar dock att det finns bättre och mer värdiga sätt att erbjuda sådant stöd, än att bereda plats under trappor eller på parkbänkar.

Vi delar inte Centerpartiets eller borgarrådet Helldéns uppfattning att de åtgärder som nämns behöver vara ett önskat inslag i stadsbilden. Vi anser inte heller att det föreligger något behov av att stadens tjänstemän använder sin tid åt att definiera vilka åtgärder som ska vara att betrakta som ”inkluderande” respektive ”exkluderande design”.

Remissammanställning

Ärendet

Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C) anför att exkluderande design är ett sätt att skapa arkitektur vars syfte är att hålla människor, eller vissa grupper av människor, borta från att nyttja det offentliga rummet.

Politiken och stadens verksamheter måste finnas till för de som rör sig i staden och Stockholms satsningar på en mer attraktiv och livfull stadsmiljö får inte ske till priset av att vissa grupper medvetet åsidosätts. Stockholms stad ska, inom alla politikområden, bidra till en trygg stad och social hållbarhet. Den offentliga miljön är ett gemensamt vardagsrum och när satsningar görs för att förbättra den ska dessa alltid vara inkluderande med långsiktiga positiva mål i fokus.

Mot bakgrund av ovanstående föreslås kommunfullmäktige besluta;

Att skapa nya initiativ till inkluderande design genom formgivning och arkitektur som levandegör staden och välkomnar alla som rör sig i Stockholm samt att direkt avlägsna alla former av exkluderande design på allmän mark.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, fastighetsnämnden, socialnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd, Farsta stadsdelsnämnd, Norrmalms stadsdelsnämnd, Frälsningsarmén och Stockholms stadsmission. Stadsbyggnadsnämnden har avstått från att svara. Frälsningsarmén och Stockholms stadsmission har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontoret tjänsteutlåtande daterat den 7 januari 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Frågan om exkluderande design har uppmärksammats i Stockholm stads budget 2016. I budget konstateras att exkluderande design är ett oönskat inslag i stadsbilden. Stockholm ska vara en stad där de mänskliga rättigheterna respekteras och diskriminering motverkas.

I budget ges därför stadsdelsnämnderna i uppdrag att inventera och succesivt avlägsna exkluderande design inom nämndernas ansvarsområden. I arbetet ska

trygghet, kulturvärden och ekonomiska aspekter beaktas.

Därtill ges trafiknämnden i uppdrag att i samarbete med stadsdelsnämnderna inventera och succesivt avlägsna exkluderande design inom nämndens ansvarsområde. Även i detta uppdrag ska trygghet, kulturvärden och ekonomiska aspekter beaktas.

Med beaktande av de befintliga uppdrag till nämnderna som föreligger i och med antagande av budget 2016 angående exkluderande design har stadsledningskontoret inget särskilt att anföra i frågan innan uppdragens utredning och redovisning.

Stadsledningskontoret uppfattar dock allmänt att stadsrummet kan utformas eller ”designas” så att både rummets attraktivitet, tillgänglighet och människors beteende kan påverkas.

Stadsledningskontoret menar därmed att uppdraget kan dra fördel av om definitioner av ”inkluderande-” respektive ”exkluderande design” tas fram i samband med utredningen.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 november 2015 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 20 oktober 2015 har i huvudsak följande lydelse.

Fastighetskontoret äger och förvaltar byggnader med lokaler som inte naturligt passar in i stadens fastighetsförvaltande bolag samt naturvårdsområden och reservat utanför stadens gräns. Förvaltningen omfattar lokaler primärt för stadens egna verksamheter men i vissa fall även externa hyresgäster. Uppdraget omfattar förvaltningsbyggnader, kulturfastigheter, mobila paviljonger, vissa naturvårdsområden och reservat utanför stadens gräns, slakthusområdet, saluhallar, idrottsanläggningar samt vissa kommersiella fastigheter.

Fastighetskontoret arbetar för att stadens fastigheter ska vara tillgängliga för alla och att de ska vara och upplevas trygga och säkra. Avskärmning av en mindre yta som är svår att överblicka och därför skapar otrygghet som till exempel under trappan vid Stadsarkivet kan ge ökad säkerhet och trygghet i området.

Fastighetskontoret delar synen att staden ska skapa nya initiativ till inkluderande design genom formgivning och arkitektur som levandegör staden och välkomnar alla som rör sig i Stockholm. Fastighetskontoret delar även synen att staden ska bidra till en trygg stad och social hållbarhet.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 15 december 2015 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Ersätтарыtrande gjordes av Stina Bengtsson (C), *bilaga 1*.

Socialkontorets tjänsteutlåtande daterat den 25 november 2015 har i huvudsak följande lydelse.

De frågor om inkluderande och exkluderande design som Karin Ernlund och Stina Bengtsson (båda C) aktualiserar i sin motion, är viktiga frågor om tillgängligheten till det offentliga rummet. I stadens budget för 2016 anges bland annat att Stockholm ska vara en stad där människor med många olika bakgrunder, erfarenheter och förutsättningar lever. Staden ska höja ambitionsnivån för att alla ska ges rättigheter och möjligheter som garanterar ett värdigt liv. Vidare ska en utveckling av levande och välskötta stadsmiljöer i hela staden vara i fokus. Stadens offentliga rum ska vara av hög kvalitet och erbjuda parker och torg som är inbjudande och levande.

Förvaltningen instämmer i vikten av att alla nämnder och bolag arbetar med denna inriktning i samverkan med andra myndigheter och organisationer. Uppdragen ser emellertid olika ut för stadens nämnder och bolag. Arbetet för att skapa en tillgänglig stad för alla måste därför bedrivas olika inom nämnderna och bolagen.

Socialnämndens arbete är framför allt inriktat på att skapa trygghet för människor som vistas i det offentliga rummet och ge adekvata insatser för de som behöver socialtjänstens stöd. Det gäller människor som befinner sig i en utsatt situation för att de är hemlösa eller av andra skäl söker sig till platser i det offentliga rummet där de kan vara i riskzonen för att utsättas för brott.

Utformningen av det offentliga rummet har stor betydelse för tillgängligheten. Det är angeläget att inga grupper känner sig exkluderade och det har självfallet betydelse hur man utformar de torg, parker och andra platser där vi alla ska kunna vistas och känna oss trygga. Det offentliga rummet ska vara en mötesplats för alla.

Trafiknämnden

Trafiknämnden beslutade vid sitt sammanträde den 10 december 2015 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Karin Ernlund (C), *bilaga 1*.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 2 november 2015 har i huvudsak

följande lydelse.

Kommunfullmäktige har i budget för 2016 gett trafiknämnden i uppdrag att inventera och succesivt avlägsna exkluderande design inom nämndens ansvarsområde. Av budgeten följer att exkluderande design är ett önskat inslag i stadsbilden och att Stockholm är en stad där de mänskliga rättigheterna respekteras och en stad som motverkar diskriminering. I arbetet med att inventera och succesivt avlägsna exkluderande design ska trygghet, kulturvärden och ekonomiska aspekter beaktas.

Trafiknämnden ansvarar bland annat för gatuskötsel och har investeringsansvar för gator, vägar och vissa parker. Som huvudman för allmänna platser och som väghållare ska nämnden samordna och utveckla stadsdelsnämndernas stadsmiljöverksamhet. Nämnden ansvarar även för utvecklingen av stadens torg, med undantag för saluhallstorg, och för markupplåtelse samt för skötseln av stadens samtliga träd på gatumark. Trafiknämnden har således ett stort ansvar i hur stadens offentliga rum utformas och förvaltas.

Under 2016 kommer trafiknämnden att arbeta med ovan nämnda uppdrag från kommunfullmäktige. Som en del av arbetsprocessen finns en förhoppning att definiera begreppen inkluderande respektive exkluderande design och vad de betyder för Stockholms stad.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 16 december 2015 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande samt att nämnden rekommenderar kommunstyrelsen att föreslå kommunfullmäktige att bifalla motionen.

Reservation anfördes av Lars Jilmstad m.fl. (alla M) och Vladan Bošković (L), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 november 2015 har i huvudsak följande lydelse.

Självfallet ska inga grupper i staden medvetet åsidosättas, men ibland finns risken att åtgärder som ska öka tillgängligheten och tryggheten istället felaktigt uppfattas som att de syftar till att utestänga vissa grupper.

Bänkar med armstöd på mitten, istället för på sidorna, var tidigare en tillgänglighetsåtgärd för att förenkla för funktionsnedsatta. Tanken var att fler skulle kunna nyttja sittplatserna. Numera sätts armstöden på sidorna, vilket ger samma funktion. Syftet med soffor och bänkar är att de ska vara platser för vila och samvaro.

Platser där bänkar har bytts ut till stolar kan anses vara en form av exkluderande design. Inga grupper ges möjlighet till social samvaro. Stolarna skapar mycket torftiga och fula stadsmiljöer som det är svårt att hitta argument för att bevara.

Alla ska inkluderas i det offentliga rummet. Förvaltningen anser att gatumöbler och andra installationer givetvis ska anpassas på ett sådant sätt att så många människor som möjligt har nytta och glädje av dem.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 december 2015 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 december 2015 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen arbetar med att förbättra tillgängligheten av stadsdelen för alla medborgare och prioriterar insatser som tillgängliggör och lockar till att använda och visats i stadelens gemensamma miljöer, såväl ute som inne. Stadsdelsförvaltningen arbetar även med att skapa välkomnande entréer till grönområden, lekplatser och förvaltningens lokaler för att stärka dess tillgänglighet för alla.

Designen av den gemensamma miljön bör vara inriktad på att tillgängliggöra ytor och miljöer så att alla som visats där har möjlighet att nyttja ytorna på lika villkor.

Nedan stycke är saxat ur Stockholms stads budget för 2016 vilket tydliggör stadens fokus på tillgänglighet och inte exkluderande design:

I arbetet med att göra Stockholm tillgängligt för alla har stadsdelsnämnderna ett viktigt ansvar. Tillgänglighetsfrågorna ska genomsyra verksamhetsplaneringen och vara en naturlig del i det dagliga arbetet.

Exkluderande design är ett oönskat inslag i stadsbilden. Stockholm är en stad där de mänskliga rättigheterna respekteras och som motverkar diskriminering. Stadsdelsnämnderna ska inventera och successivt avlägsna exkluderande design inom nämndernas ansvarsområden. I arbetet ska trygghet, kulturvärden och ekonomiska aspekter beaktas.

Lekplatser ska utformas så att barn med funktionsnedsättning kan använda dem och vid renovering ska hänsyn tas till tillgänglighetsskapande åtgärder.

Via sitt ansvar över lekparkerna har också nämnderna ansvar för att dessa är säkra för barnen att vistas i. Nämnderna ska säkerställa att alla lekparken är i bra skick.

Parkvägar och parkbänkar ska tillgänglighetsanpassas. Arbetet med att rusta upp och tillgänglighetsanpassa sta-dens badplatser ska fortgå. Trappor ska vid upprustning kompletteras med ledstänger, barnvagnsramper och kontrastmarkering.

Stadsdelsnämnderna ska även anlägga fler badbryggor och badstegar på lämpliga platser. Under 2016 fortsätter arbetet med att placera ut fler offentliga toaletter där behov finns.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 17 december 2015 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 3 november 2015 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen arbetar enligt nämndens mål om att parker och grönområden är vackra, trygga och välkomnande för alla. Detta innefattar ett självklart inkluderande förhållningssätt till det offentliga rummet.

I finansborgarrådets förslag till budget för år 2016 beskrivs stadsdelsnämnderna under samordning av trafikkontoret ska inventera och successivt avlägsna exkluderande design inom sitt ansvarsområde. I arbetet ska trygghet, kulturvärden och ekonomiska aspekter beaktas. I uppdraget ingår även att formulera en definition av inkluderande respektive exkluderande design.

Enligt förvaltningen är det viktigt att arbetet med uppdraget startar med att ta fram definitioner för inkluderande och exkluderande design, så att följande inventeringsarbete och utvärdering görs likvärdigt i staden. Platsens karaktär, utvecklingspotential och tillgänglighet är några ytterligare aspekter som behöver beaktas.

Förvaltningen anser vidare att det inte går att utesluta att kommande resultat visar på motsägelser. En utformning kan vara både inkluderande och exkluderande beroende på hur betydelsen av olika aspekter som ska beaktas viktas.

Reservationer m.m.

Socialnämnden

Ersätтарыtrande gjordes av Stina Bengtsson (C) enligt följande.

Om jag hade haft yrkanderätt hade jag yrkat på att bifalla motionen.

I övrigt vill jag anföra följande:

Socialnämndens arbete handlar, som förvaltningen mycket riktigt skriver i sitt svar, om att skapa trygghet för människor som vistas i det offentliga rummet. I det arbetet är det också viktigt att förstå att inkluderande design är en viktig del. Även om själva skapandet av designen är en annan förvaltnings ansvar är det viktigt att socialförvaltningen uppmärksammar och påtalar när det offentliga rummets uppbyggnad brister.

Staden ska vara tillgänglig för alla. För att den verkligen ska bli det är det viktigt att vi alla hjälps åt för att förverkliga det.

Trafiknämnden

Reservation anfördes av Karin Ernlund (C) enligt följande.

1 Att bifalla motionen

Centerpartiet välkomnar kontorets positiva svar på motionen och att vänstermajoriteten har gett uppdrag i budget för 2016 att arbeta med inkluderande design. Därmed bör också motionen bifallas av fullmäktige.

Istället för att arbeta med exkluderande design som stänger av stadens offentliga rum vill Centerpartiet att staden tvärt om ska ha en policy att alltid arbeta för inkluderande design i de offentliga miljöerna. Alternativet till att stänga av en plats för att den är otrygg är att arbeta med belysning, tillgänglighet och trivsel. På så sätt skapas en levande och öppen stad för alla.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Lars Jilmstad m.fl. (alla M) och Vladan Bošković (L) enligt följande.

Till förmån för förvaltningens förslag till beslut.